

מבט על, גיליון 1131, 21 בינואר 2019

השינוי בזירה הסורית: מיצוי או הסלמה?

רון טירה

מאז תחילתה של "המערכה בין המלחמות" - מב"מ - שמנהלת ישראל בשטח סוריה מאז 2013, השתנו התנאים בזירה זו וכן עלתה רמת הסיכון הכרוך באסטרטגיה זו. גם תכלית המב"מ השתנתה וכיום היא מיועדת למנוע הקמת מערך נשק מדויק של איראן וחזבאללה במגל הראשון של ישראל. לנוכח תכלית חדשה זו, נכון ליטול את סיכונים חדשים ולהמשיך במערכה, אמנם תוך התאמתה לתכלית ולנסיבות החדשות. תהליכי ייצוב סוריה שלאחר מלחמת האזרחים והתקדמות בניין הכוח של חזבאללה יוצרים דחיפות חדשה, ואי-עשייה כמוה כהסכמה עם מצבי הסיום ההולכים ומתגבשים. לכן, יש מקום לדחיפות בבחינה מחדש של האסטרטגיה הישראלית, ובהוצאתה לפועל.

במאמרו "נקודת השיא של ההצלחה" (מבט על, 3 בינואר 2019) טען תא"ל (מיל') איתי ברון כי השתנות הנסיבות בזירה הסורית הביאה להצטברות "עומס יתר" של סיכונים ההולכים ומתגברים, ולפיכך המלצתו היא לבחון מחדש את המטרות, הנחיצות ויכולת המימוש של המב"מ (המערכה שבין המלחמות) שמנהלת ישראל בשטח סוריה. הדיון המוצג במאמרו, הגם שאינו קורא לעצירת המב"מ, מכשיר את הקרקע לצמצום ומיקוד הפעילות.

מטרת מאמר זה היא להרחיב את סקירת הרקע העובדתי המוצג במאמרו של ברון, ובעיקר, להציג תזה נוספת אשר למסקנות המתבקשות מהניתוח.

התכלית

מאמרו של ברון מציין מספר תכליות אפשריות למב"מ, המוזכרות תכופות בידי הדרג המדיני, ביניהן סיכול העברה של אמצעי לחימה מתקדמים לחזבאללה; בלימת ההתבססות האיראנית בסוריה; סיכול הניסיון להתבססות של חזבאללה, איראן או המיליציות ברמת הגולן הסורית ולהפיכתה לגבול "חם"; ו"פרויקט דיוק הטיילים" של חזבאללה.

ניתן לדרג תכליות אלה על פי חיוניותן לביטחון הלאומי של ישראל ולטעון שלא כל תכלית כאמור מגינה על אינטרס חיוני, ובהתאם, כשרמות הסיכון והמחיר משתנות, רצוי לבחון אותן מחדש. ואולם, אפשר גם לטעון שהתכלית של מניעת הקמת מערך נשק מדויק על ידי איראן וחזבאללה, בסוריה ובלבנון, מהווה אינטרס לאומי חיוני, שיש להגן עליו גם במחיר של נטילת סיכונים גבוהים יותר מאלה שניטלו בשנים האחרונות.

במובנים מסוימים, ישראל היא חריגה במידת הפגיעות שלה לנשק מדויק. מחד גיסא, היא מדינה מערבית עם תשתיות חיוניות מתקדמות, ומאידך גיסא, מדינה קטנה ובעלת תשתיות חיוניות ריכוזיות עם יתירות מוגבלות. אם נבחן את ייצור החשמל בישראל, כדוגמה בלבד, הרי מתוך יכולת ייצור חשמל לאומית של כ-17.6 אלפי מגה וואט, 28 אחוזים מיוצרים בשני אתרים בלבד (שבהם פועלות עשר טורבינות), ובששת אתרי ייצור החשמל הגדולים בישראל מיוצרים 51

אחוזים מיכולת ייצור החשמל הלאומית (באמצעות 26 יחידות ייצור בלבד). התמונה דומה ואף חמורה יותר במערכות חיוניות אחרות, כמו התפלת מים, הולכת גז, תעופה אזרחית, ומערכות אזרחיות וצבאיות נוספות.

לישראל מענה התקפי והגנתי לאיום הטילים המדויקים, אך מענה זה לעולם לא יהיה הרמטי. לכן, גם האיום שמייצג מספר מועט של טילים מדויקים שיחדרו בכל זאת דרך ההגנה הישראלית, עלול להיות חסר תקדים.

הקמת מערך נשק מדויק ב"מעגל הראשון" של ישראל, בידי איראן וחזבאללה, עלולה להקנות להם יכולת מהלומה משתקת נגד מערכים אזרחיים וצבאיים מסוימים, להסב נזקים עצומים ולשנות את המשוואה האסטרטגית בזירה. כמובן שאין מדובר באיום חמור כמו זה "שדוקטרינת בגין" נוצרה כדי לסכלו, אך האיום שמייצג מערך כזה אינו דומה להתעצמות בנשק שייעודו לוחמה של צבא נגד צבא או בנשק סטטיסטי המכוון נגד העורף האזרחי. מדובר בקטגוריית איום חדשה, שבשל חומרתה, האסטרטגיה מולה צריכה להיות מניעה; ולא עיכוב, הכלה, תקיפה מקדימה, או הגנה אקטיבית ופאסיבית.

בחינה מחדש של האסטרטגיה הישראלית

גם הדרג המדיני הישראלי מתבטא בשפה של מניעה ולא עיכוב. כפי שמציין ברוך במאמרו, פעילותה של ישראל עד כה צמצמה והאטה את ההתבססות האיראנית בסוריה ואת העברות הנשק לחזבאללה, אך לא מנעה אותן. ואכן, האסטרטגיה הישראלית של השנים 2013–2017 נפלה קורבן להצלחתה: היא הייתה כה כירורגית, עד שההשפעה האסטרטגית שלה הייתה מוגבלת, והדבר ניכר בכך שהיא לא גרמה לשחקנים הרלבנטיים לבחון מחדש את מדיניותם בנושא.

ניתן להסכים עם הטענה שעם התייצבות סוריה, תהפוך התקיפה הישראלית בשטחה לפחות שגרית ויותר מסוכנת. השאלה היא, מה יהיו אז מצבי הסיום של המערכה נגד הקמת מערך נשק מדויק של איראן וחזבאללה. איראן הרי תישאר נוכחת בסוריה באופן כזה או אחר, תהיה לה גישה לשדות תעופה, ונראה כי עם נסיגת הכוחות האמריקאים מסוריה הציר היבשתי דרך עיראק יהיה זמין אף יותר. לאיראן ולחזבאללה תהיה אם כן היכולת הטכנית-פיסית להמשיך ולהעביר אמצעי לחימה איכותיים לסוריה וללבנון. מכאן, שעל מנת להשיג מניעה (בניגוד לעיכוב), על מצבי הסיום לכלול שני רכיבים:

הראשון, השחקנים הרלבנטיים ישנו את מדיניותם. איראן וחזבאללה ישהו או יינטשו את השאיפה להקים מערך נשק מדויק, בעוד שהמשטר הסורי ורוסיה יעברו להתנגדות ממשית למאמץ האמור של איראן וחזבאללה.

השני, ישראל תמשיך להרתיע לאורך זמן מפני חידוש המאמץ האמור של איראן וחזבאללה. ואכן, הפסקת המערכה משום שישראל אבדה את החופש לפעול בסוריה, או בשל מה שישראל תתפוס כעומס יתר של סיכונים, תיצור את התנאים לתוצאה ההפוכה מהרצויה. הרי אם ישראל תאבד את יכולת הפעולה, יוסר או לפחות יפחת הלחץ על איראן מלחדול ממאמציה. לפיכך, במצב הסיום, "משוואת החיכוך" (כלומר, התוצאה הצבאית-אופרטיבית והאסטרטגית של כל תקיפה או סבב עימות) צריכה להמחיש את יכולתה של ישראל להמשיך ולהשיג את יעדיה האופרטיביים בסוריה, תוך המחשת היתרון האופרטיבי הישראלי.

מכאן, שהאסטרטגיה הישראלית צריכה להתבסס על שני רעיונות:

הראשון, המחשה לשחקנים הרלבנטיים של פוטנציאל ההסלמה וחוסר היציבות האזורי שיוצרים הצבת נשק איראני איכותי בסוריה ו"פרויקט הדיוק" של חזבאללה.

השני, המשך הפעילות ההתקפית גם לנוכח עלייה בסיכונים ובחיכוך, וזאת כדי לעצב באופן יזום "משוואת חיכוך" הנוחה לישראל, שתאפשר לשמר לאורך זמן את ההישגים במערכה ואת מצבי הסיום.

בהקשר זה, ניתן לטעון כי חלק מהסיכונים המתוארים במאמרו של ברון מהווים גם הזדמנויות. החיכוך המתגבר עם המשטר הסורי וביוזמתו, אם ינוהל נכון, עשוי דווקא לסייע במימוש האסטרטגיה האמורה. והעיונות הצבאי הישיר עם איראן (דוגמת אירועי ה-10 בפברואר וה-10 במאי 2018), בחצר האחורית של ישראל ו-1,500 ק"מ מטהרן, מפגיש את היריבים בחלק המעטפת בו היתרון הישראלי מובהק, כך שיתכן שאינו סיכון שיש להימנע ממנו אלא יתרון שיש לממש.

קיימת טענה כי "עומס היתר" של הסיכונים פוגע או אף סוגר את החופש הישראלי להמשיך ולפעול בסוריה. מנגד, ניתן לטעון שחופש הפעולה האופרטיבי נותר קיים, שכן ישראל מסוגלת להמשיך ולהשיג את היעדים האופרטיביים שהיא חפצה בהם, ומה שהשתנה הוא הסיכון והמחיר הכרוכים בכך. השאלה, אם כן, איננה של היתכנות הפעולה, אלא של המחיר והסיכון הכרוכים בה. ניתן להמשיך ולטעון, שכאשר מדובר בהשגת תכלית חיונית כמניעת הקמת מערך נשק מדויק של איראן וחזבאללה במעגל הראשון של ישראל, נכון ליטול את הסיכונים והמחירים הנוכחיים והמתגבשים.

סיכום

מאז 2013 השתנתה המציאות בזירה הצפונית בשני אופנים. נסיבותיה השתנו לרעת המב"מ: מלחמת האזרחים דועכת וסוריה מתייצבת, חילות האוויר הזרים נעלמו ברובם משמי סוריה, צבא סוריה נבנה מחדש, סוריה הפכה אסרטיבית בהתנגדותה לתקיפות בשטחה, איראן הגיבה לתקיפות לפחות פעם אחת, ותביעת הרגל הרוסית (המדינית והאופרטיבית) הולכת ומתגברת.

אך גם התכלית השתנתה. אם התכלית המקורית של המב"מ הייתה "אופורטוניסטית" (צמצום איומים מבלי שהפעלת הכוח תוביל לעימות רחב היקף, כפי שניסח זאת ברון), הרי שניתן לפחות לטעון שכיום התכלית היא מניעת הקמת מערך נשק מדויק בידי איראן וחזבאללה במעגל הראשון של ישראל. תכלית זו לא הייתה קיימת ב-2013, ולאורה, ספק אם ההמשגה "מב"מ" בכלל מתאימה. מדובר במאמץ לאומי-צבאי עיקרי, להגנה על אינטרס חיוני, בזירות סוריה ולבנון, שמיושאו עשוי להיות בתקיפות כירורגיות או במבצעים גדולים יותר, או בעימות מוגבל.

תהליכי ייצוב סוריה שלאחר מלחמת האזרחים והתקדמות בניין הכוח של חזבאללה יוצרים דחיפות חדשה, ואי-עשייה כמוה כהסכמה עם מצבי הסיום ההולכים ומתגבשים. לכן, יש מקום לדחיפות בבחינה מחדש של האסטרטגיה הישראלית, ובהוצאתה לפועל.